

Księgi metrykalne i akta miejskie Pleszewa z XVII–XVIII wieku jako źródła do badań genealogicznych

Artur Makowski

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Prowadzone przez zarządców parafii księgi, zawierające wykazy chrztów, ślubów i zgonów, nazywane są metrykami¹. Kwestię ewidencji wiernych Kościoła katolickiego uregulował jednym z postanowień soboru trydenckiego w 1563 roku².

Kontynuacją problemu zajął się papież Paweł V w 1614 roku w *Rituale Romanum*, księdze liturgicznej, która zawierała przepisy dotyczące administracji, sakramentów i spełniania niektórych czynności kościelnych w kościołach parafialnych³. Wymóg rejestracji metrykalnej w archidiecezji gnieźnieńskiej zapoczątkował prymas i arcybiskup gnieźnieński Stanisław Karnkowski, który obejmując w 1581 roku ten najwyższy urząd kościelny w Rzeczypospolitej, kontynuował w Gnieźnie działalność legislacyjną, za-

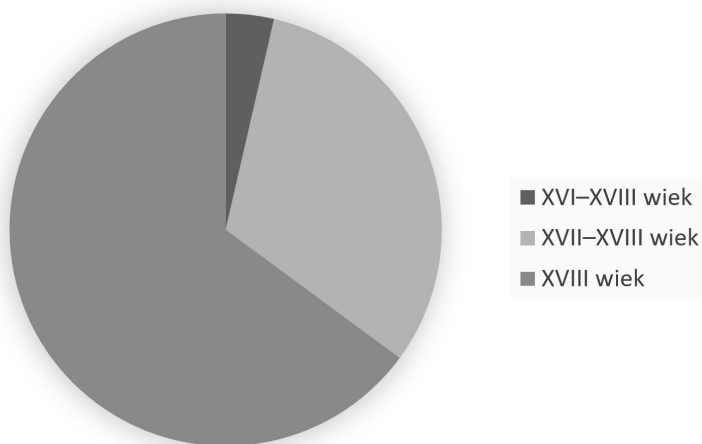
■ 1 W sprawie znaczenia etymologicznego słowa „metryka” zob. J. Kurpas, *Początki ksiąg metrykalnych*, „Archiwa. Biblioteki i Muzea Kościelne” 1961, nr 2, s. 6–9.

2 W kwestii postanowień soboru trydenckiego o księgach metrykalnych zob. R. Kotecki, *Rejestracja metrykalna wiernych w świetle potrydenckiego ustawodawstwa Kościoła katolickiego*, „Nasza Przeszołość. Studia z dziejów Kościoła i kultury katolickiej w Polsce” 2009, nr 112, s. 147; M. Różański, *Akta metrykalne w prawodawstwie polskim*, „Archiwariusz. Biuletyn Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu” 2005, nr 1, s. 133; J. Kurpas, *Początki ksiąg*, s. 21–25; T. Moskal, *Historia ksiąg metrykalnych kościoła katolickiego na ziemiach polskich*, „Archiwariusz. Biuletyn Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu” 2005, nr 1, s. 55–83.

3 M. Fulman, *Rytuał rzymski a piotrkowski. Studium prawno-liturgiczne*, Kraków 1896, s. 22.

początkowaną jeszcze w diecezji wrocławskiej⁴. Ustawodawstwo synodalne nakazywało, aby dawne metrykalia były odsyłane do archiwów diecezjalnych oraz zwracało uwagę na skrupulatne prowadzenie ksiąg, pod rygorem kary pieniężnej⁵. *Rytuał Piotrkowski* z 1631 roku obligował proboszczów do prowadzenia ksiąg zgodnie ze wskazaniem *Rytuału Rzymskiego*, a ponadto był pierwszym dokumentem dającym prawne podstawy do wprowadzania dodatkowego spisu zmarłych parafian (*liber mortuorum*). Zwyczaj ten nie był dotąd znany na terenach diecezji Rzeczypospolitej⁶.

W Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie przechowywane są księgi metrykalne z XVI–XVIII wieku – łącznie ze 168 parafii wchodzących w skład archidiecezji gnieźnieńskiej⁷, spośród nich 166 ma księgi ochrzczonych, 160 księgi zaślubionych, natomiast 159 dysponuje księgami zgonów. Komplet wszystkich ksiąg metrykalnych zachował się w 156 parafiach⁸.

Wykres 1. Stan zachowania ksiąg metrykalnych z XVI–XVIII wieku parafii archidiecezji gnieźnieńskiej przechowywanych w AAG

Oprac. Artur Makowski na podstawie *Katalogu ksiąg metrykalnych (w układzie alfabetycznym)*, t. 1–3, Gnieźno 2005

■ 4 W kwestii upowszechnienia obowiązku prowadzenia metryk parafialnych zob. B. Kumor, *Metryki parafialne w archiwach diecezjalnych*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 1966, nr 14, s. 65–68; C. Kukło, *Demografia Rzeczypospolitej przedrozbiorowej*, Warszawa 2009, s. 91–95; T. Moskal, *Historia ksiąg metrykalnych*, s. 59–62.

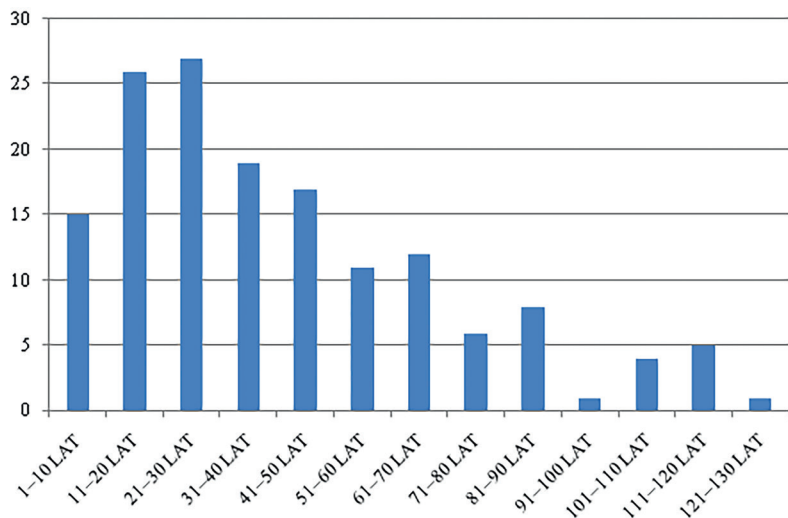
5 T. Moskal, *Historia ksiąg metrykalnych*, s. 62–66.

6 K. Litawa, *Rytuał Piotrkowski z 1631 roku i jego znaczenie na tle historii Rytuału Rzymskiego*, „Perspektywy Kultury” 2021, nr 2, s. 55.

7 Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie [dalej: AAG] zostało wykorzystane jako przykład do pokazania, jak rozległy jest materiał źródłowy do badań genealogicznych z XVI–XVIII w.

8 *Katalog ksiąg metrykalnych (w układzie alfabetycznym)*, wyd. Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie, t. 1–3, Gnieźno 2005.

Wśród parafii archidiecezji gnieźnieńskiej największy odsetek stanowią te, które są w posiadaniu ksiąg metrykalnych pochodzących z XVIII wieku (64,9%), dalej z przedziału XVII–XVIII wieku (31,5%), natomiast najmniejszy odsetek badanych jednostek kościelnych dysponuje metrykami z XVI–XVIII wieku (3,6%).

Wykres 2. Badanie jednostajnego ciągu prowadzenia kompletu ksiąg metrykalnych w parafiach archidiecezji gnieźnieńskiej w XVI–XVIII wieku

Oprac. Artur Makowski na podstawie *Katalogu ksiąg metrykalnych (w układzie alfabetycznym)*, t. 1–3, Gniezno 2005

Spośród 168 parafii archidiecezji gnieźnieńskiej 152 mają komplet ksiąg metrykalnych (*baptisatorum*, *copulatorum*, *mortuorum*), w których rejestracja zbiegająca się czasowo trwała nieprzerwanie przez minimum rok. Wykres 2 wskazuje na tendencję do zmniejszania się liczby parafii w miarę zwiększania długości nieprzerwanego okresu rejestracji pokrywającego się z wszystkimi księgami jednocześnie (ochrzczonych, zaślubionych, zmarłych). Największy odsetek stanowią metrykalia, w których rejestracja trwała jednostajnie przez 21–30 lat (17,8%) oraz 11–20 lat (17,1%), natomiast najmniejszą część tworzą te, w których zapisy wnoszono nieprzerwanie przez 91–100 lat (0,7%) oraz 121–130 lat (0,7%).

Księgi metrykalne w parafii pleszewskiej prowadzono od 2. połowy XVII wieku. Ich stan zachowania przedstawia się następująco: księgi chrztów obejmują lata 1652–1692⁹, 1743–1782¹⁰ oraz 1782–1797¹¹; księ-

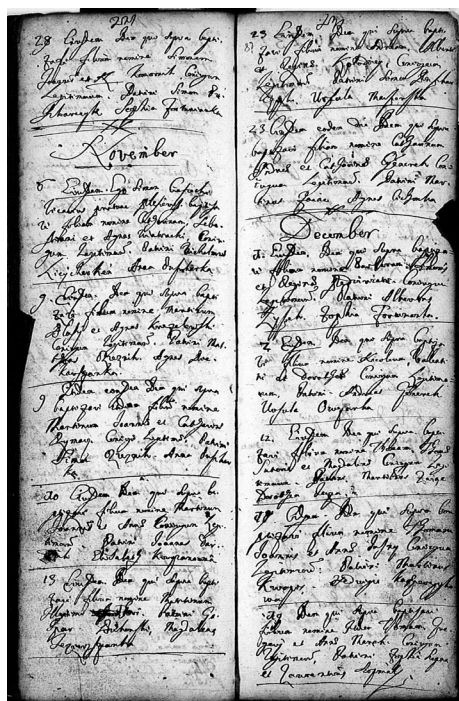
9 AAG, Liber baptisatorum 1652–1692, sygn. AP93-1.

10 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2.

11 AAG, Liber baptisatorum 1782–1797, sygn. AP93-3.

gi małżeństw: 1732–1735, 1741–1772¹², 1773–1796¹³; księgi zmarłych: 1735–1772¹⁴, 1772–1796¹⁵.

Zasób informacji zawartych w księgach metrykalnych jest niezwykle cenny dla badań nad społeczeństwem w wybranym okresie. Udostępnia dane genealogiczne dotyczące rodzin w obrębie jednego czy dwóch pokoleń. Do ksiąg ochrzczonych wprowadzano następujące informacje: datę obrzędu, dane personalne szafarza sakramentu, imię lub imiona¹⁶ dziecka z zaznaczeniem jego płci¹⁷, imię i nazwisko ojca, imię matki, miejsce zamieszkania, a także dane dodatkowe, takie jak zawód, funkcja lub urząd pełniony przez ojca, predykat (tytuł) stanowy, wskazanie na legalność małżeństwa oraz personalia rodziców chrzestnych z uwzględnieniem ich pochodzenia społecznego, zawodu, sprawowanego urzędu lub funkcji oraz miejsca zamieszkania. Chrzty bliźniąt (*geminos*) zapisywane były łącznie.

Ryc. 1. Karty z Liber baptisatorum 1652–1692

Źródło: AAG, Liber baptisatorum 1652–1692, sygn. AP93-1, k. 86v–87

12 AAG, Liber copulatorum 1732–1735, 1741–1772, sygn. AP93-20a.

13 AAG, Liber copulatorum 1772–1796, sygn. AP93-10.

14 AAG, Liber mortuorum 1735–1772, sygn. AP93-15.

15 AAG, Liber mortuorum 1772–1796, sygn. AP93-10.

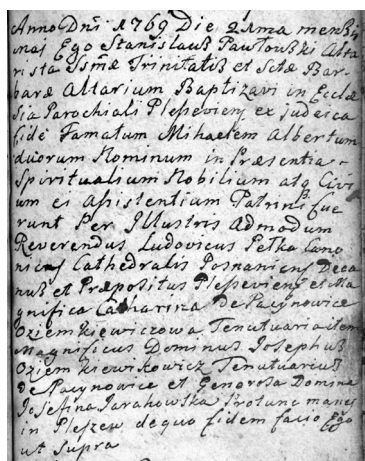
16 Najzamoźniejsze rodziny nadawały swoim potomkom przy chrzcie nie jedno, lecz więcej imion, czasami nawet trzy, np. Juda Tadeusz, Ludwik Egidiusz, Albin Kazimierz, Ludwik Joachim Zachariasz, Kasper Melchior Baltazar. Praktykowanie tego zwyczaju miało podnosić prestiż rodziny w danej społeczności.

17 *Filius, puer* (w odniesieniu do chłopców) i *filia, puella* (w odniesieniu do dziewczynek).

Księgi chrztów nie rejestrowały daty urodzenia, gdyż nie wymagało tego ustawodawstwo synodalne. W związku z tym należy zaznaczyć, że liczba chrztów nie była równa liczbie urodzeń. Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy była wysokość kosztów związanych z uroczystością chrztu, których najubożsi parafianie często nie byli w stanie pokryć. W sytuacji gdy dziecko rokowało nikłą szansę na przeżycie, chrzest kościelny odkładano, nie chcąc narażać się na wydatki, i udzielano tzw. chrztu z wody¹⁸. Takich aktów nie odnotowywano jednak w księgach. Zarejestrowane chrzty dzieci nieślubnych nie pozwalają stwierdzić rzeczywistego odsetka urodzeń pozamałżeńskich¹⁹. Kobieta w obawie przed karą za cudzołóstwo i opinią społeczną ukrywała fakt urodzenia nieślubnego dziecka. Taki noworodek najczęściej był chrzczony w domu.

Wymogiem prawa kanonicznego było szybkie chrzczenie noworodków. Przepisy soboru trydenckiego nie określały dokładnie, w którym dniu po urodzeniu dziecka należało je ochrzcić. W rozporządzeniach synodalnych Rzeczypospolitej zazwyczaj określano termin chrztu do ósmego dnia po urodzeniu. W oparciu o zarządzenia kościelne można zatem przesunąć datę urodzenia dziecka do ośmiu dni przed datą chrztu²⁰.

W związku z faktem, iż genealogia bada również problem wyznania, warto wspomnieć o interesującym wydarzeniu z 21 maja 1769 roku. W Pleszewie odbył się chrzest Żyda (przechrzty), który przeszedł tym samym na wiarę katolicką – to jedyna taka sytuacja odnotowana w księgach²¹.

Ryc. 2. Akt konwersji sławetnego Michała Wojciecha, Żyda

Źródło: AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 161

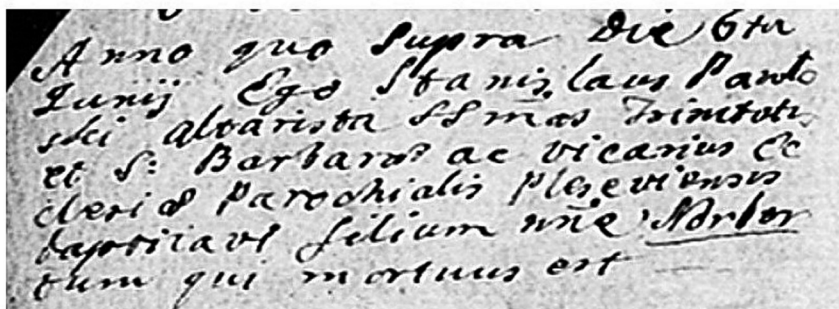
18 A. Makowski, *Życie codzienne mieszkańców Pleszewa w drugiej połowie XVIII wieku*, Poznań 2022, s. 169–170.

19 W l. 1750–1793 w pleszewskich księgach odnotowano 24 przypadki chrztów, podczas których nie zostało wpisane imię ani płeć dziecka. Można przypuszczać, że większość z tych dzieci pochodziła ze związków pozamałżeńskich.

20 B. Kumor, *Przepisy prawne w sprawie chrztu dzieci w XVI–XVIII w.*, „Przeżycie Demograficzne Polski. Materiały i Studia” 1976, nr 9, s. 50–53.

21 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 161.

Co dość intrygujące, w pleszewskiej księdze chrztów najprawdopodobniej zarejestrowano chrzest martwego dziecka, który miał miejsce 6 czerwca 1766 roku. Jest to jedyny taki przypadek w analizowanym materiale. Można go interpretować dwojako – jako chrzest martwego dziecka, co byłoby niezwykle dziwne i sprzeczne z doktryną oraz praktyką Kościoła, bądź chrzest umierającego dziecka, które w chwili dokonywania wpisu w księdze już nie żyło – nie da się tego jednoznacznie rozstrzygnąć²². Jest to jeden z przykładów obrazujących problem ustalenia dokładnej daty urodzenia.

Ryc. 3. Metryka chrztu martwego dziecka z 6 czerwca 1766 roku

Źródło: AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 140v

Księgi ślubów były prowadzone najstaranniej, gdyż przywiązywano do nich największą wagę w trosce o legalność potomstwa. Legalnego pochodzenia wymagano od osób ubiegających się o przyjęcie do prawa miejskiego²³. W myśl postanowień soboru trydenckiego proboszcz zobowiązany był do posiadania księgi, w której miał odnotowywać imiona małżonków i świadków oraz dzień i miejsce zawarcia małżeństwa; ponadto miał ją starannie przechowywać²⁴.

Do ksiąg zaślubionych wprowadzano następujące informacje: datę obrzędu, imię i nazwisko szafarza sakramentu, dane dotyczące nupturientów, czyli osób mających zawrzeć związek małżeński (tytułaturę stanową, imiona i nazwiska, stan cywilny, miejsce zamieszkania, informacje o pełnionym urzędzie, funkcji czy zawodzie), dane dotyczące świadków.

Księgi zaślubionych pozwalają odtworzyć ruchliwość terytorialną. Dominowały małżeństwa osób pochodzących z terenu parafii, a w dalszej kolejności przybyszów z pobliskich miejscowości. W latach 1751–1793

■ 22 Anno quo supra, die 6ta Junij, Ego Stanislaus Pawłowski altarista SS. Trinitatis et S. Barbarae ac vicarius ecclesiae parochialis Plesseviensis baptisavi filium n[omi]ne Norbertum, qui mortuus est, zob. AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 140v.

23 I. Gieysztorowa, *Badania demograficzne na podstawie metryk parafialnych*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 1962, nr 10, s. 111; M. Kędelski, *Rozwój demograficzny Poznania w XVIII i na początku XIX wieku*, Poznań 1992, s. 28–30.

24 *Dokumenty soborów powszechnych*, t. 4, oprac. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2004, s. 723.

miało miejsce tylko jedno małżeństwo, w którym obydwie osoby pochodziły spoza obrębu parafii pleszewskiej (1757 rok)²⁵. W pozostałych przypadkach przynajmniej jeden z nowożeńców był z terenu parafii²⁶.

Tabela 1. Ruchliwość terytorialna nupturientów na podstawie ksiąg zaślubionych parafii Pleszew w latach 1751–1793

Miejscowość	Płeć	
	mężczyźni	kobiety
Baranowo	4	-
Baranówko	1	-
Bojanowo	1	-
Borek	2	1
Borów	1	-
Buk	3	1
Cegielnia	-	2
Chocz	2	1
Cieśle	1	-
Dobrzyca	1	-
Głogowo	-	1
Gniezno	1	-
Grodzisk	1	-
Jaraczewo	-	1
Jarocin	-	1
Kakawa	-	1
Kalisz	2	-
Kłobuck	1	-
Kobylin	2	-
Koźmin	-	1
Krotoszyn	2	2
Krzepica	1	-
Lubinia	2	-
Lwówek	1	-
Łasew	2	3
Malinie	-	4
Marszew	1	-
Miejska Górka	1	1
Molendino foluszne	3	1
Nowa	1	-
Piekarzew	1	-

■ 25 AAG, Liber copulatorum 1732–1735, 1741–1772, sygn. AP93-20a, k. 28v. Określono ich jako *inquilinus* – łac. dzierżawca, czynszownik.

26 A. Makowski, *Życie codzienne...*, s. 166–167.

Pustkowie	-	1
Pyzdry	-	1
Raszewko	1	-
Raszków	1	1
Rychwał	-	1
Skoki	1	-
Słaboszewo	1	-
Sobota	1	-
Taczanów	-	1
Tursko	1	-
Witaszyce	1	-
Zagórów	1	-
Żerków	1	1
Razem	47	27

Oprac. Artur Makowski na podstawie AAG, Liber copulatorum 1732–1735, 1741–1772, sygn. AP93-20a; AAG, Liber copulatorum 1772–1796, sygn. AP93-10

Z analizy danych zawartych w księgach metrykalnych badanego okresu wynika, że do Pleszewa częściej migrowali mężczyźni (47 przybyłych z innych ośrodków zawarło małżeństwo) niż kobiety (27 przybyłych z innych ośrodków zawarło małżeństwo). Nowożeńcy najczęściej napływali z miejscowości w obrębie 40 km od Pleszewa. Najdalej położone ośrodki, z których przybywali, to: Kłobuck (135 km), Lwówek (126 km), Grodzisk (104 km), Buk (100 km), Skoki (97 km), Bojanowo (75 km), Gniezno (72 km) oraz Miejska Górka (63 km).

Badanie migracji między klasami społecznymi wykazało, że dominowały małżeństwa zawierane w obrębie tego samego stanu, lecz zdarzały się wyjątki, na przykład ślub chłopca z mieszczką (l. 1755, 1759 oraz 1775)²⁷, ślub mieszczanina z chłopką (l. 1782 oraz 1784)²⁸.

Księgi zgonów uważa się za najmniej skrupulatnie prowadzone spośród wszystkich ksiąg metrykalnych, co potwierdzają również metryki pleszewskie. W księgach zmarłych rejestrowano następujące informacje: dane określające osobę zmarłą (predykat stanowy, imię i nazwisko, zawód, pełniony urząd lub funkcję, w przypadku dziecka – tylko imię oraz dane rodziców: tytułaturę stanową, imiona i nazwiska, funkcję, urząd, zawód), imię i nazwisko kapłana odprawiającego pogrzeb, datę i miejsce ceremonii, miejsce pochówku (lokalizacja miejsca na cmentarzu – opis położenia względem

■ 27 AAG, Liber copulatorum 1732–1735, 1741–1772, sygn. AP93-20a, k. 26, 31; AAG, Liber copulatorum 1772–1796, sygn. AP93-10, k. 53v.

28 AAG, Liber copulatorum 1772–1796, sygn. AP93-10, k. 59, 60v.

plebanii, szkoły parafialnej, ołtarzy)²⁹. W związku z tym informacje z aktów zgonów możemy podzielić na dwie grupy: dotyczące dorosłych i dotyczące dzieci. Nie rejestrowano daty śmierci, więc trudno jednoznacznie stwierdzić, jaki był odstęp czasu między zgonem a pogrzebem.

Zmarłych w wieku niemowlęcym lub dziecięcym określano jako *infans* lub *parvulus*, w wieku młodzieńczym: *iuvēnis*, *puer*, *puella*, *virgo*, *adulescens*, w wieku dojrzałym stosowano predykat wynikający z przynależności stanowej, na przykład *famatus*, *laboriosus*, natomiast mieszkańców zmarłych w wieku podeszłym określano jako *senex*.

Do połowy XVIII stulecia wiek zmarłych zapisywano najczęściej tylko w przybliżeniu. W pleszewskich księgach metrykalnych dokładny wiek zmarłych zaczęto odnotowywać od 1767 roku³⁰. Zapisywany był w latach, a dzieci także w miesiącach, a nawet dniach³¹.

Księgi zmarłych zawierają interesujące notatki umieszczone na marginesach przy zapisie zgonu zwłaszcza ważniejszych osobistości. Na przykład 21 lipca 1756 roku zmarł Andrzej Śniegocki, mieszczanin pleszewski, który pełnił urząd ławnika w magistracie miejskim³². 12 listopada 1766 roku odbyły się uroczystości pogrzebowe burmistrza Marcina Jezierskiego³³.

Ocena rzetelności prowadzenia rejestracji obejmuje kilka kwestii. Są to przede wszystkim: przemieszanie chronologiczne faktów, zapisywanie na marginesach, sporządzanie wpisów na luźnych kartkach i skrawkach papieru, tzw. fiszkowanie zdarzeń, estetyka pisma, występowanie skreśleń i poprawek, przerwy w rejestracji, niewprowadzanie podstawowych informacji dotyczących podmiotu wpisu (np. brak imienia ochrzczonego dziecka, brak nazwiska zmarłego, brak informacji o miejscu zamieszkania zmarłego), wprowadzanie dokładnej daty obrzędu (często zastępowano ją formułą *idem ut supra* lub *ipso die ut supra*).

Przydatność pleszewskich ksiąg metrykalnych dla badań genealogicznych jest niewątpliwie bardzo wysoka. Zwrócono uwagę na kilka ważnych kwestii. Zasadniczo zachowana jest ciągłość chronologiczna; sporadycznie występują przesunięcia kolejności wpisów, które później uzupełniano. Przemieszanie chronologiczne aktów w księgach pleszewskich spotykane jest bardzo rzadko, częściej widoczne są zapisy dokonane drobnym piśmem, wcisnięte jakby między wcześniej wpisane akty. Pojawiają się puste karty zarezerwowane na akty ostatecznie niewpisane. Rzadko występują skreślenia i poprawki w samych aktach. W kwestii stosowania data-

■ 29 AAG, Liber mortuorum 1735–1772, sygn. AP93-15, k. 29: [...] *depositum est corpus eius ante ianuam in medii Ecclesiae oppositam domui plabanali*; ibidem, k. 29–29v: [...] *eius corpus depositum est ante fenestrum scholae iuuentis Plesseviensis*.

30 AAG, Liber mortuorum 1735–1772, sygn. AP93-15, k. 53v–54.

31 AAG, Liber mortuorum 1772–1796, sygn. AP93-10, k. 21, 25.

32 AAG, Liber mortuorum 1735–1772, sygn. AP93-15, k. 32–32v.

33 AAG, Liber mortuorum 1735–1772, sygn. AP93-15, k. 52v.

cji często powtarzano formułę *ipso die ut supra* zamiast wpisywania dat. Sporządzano luźne zapiski z danymi personalnymi, stanowiące podstawę późniejszego wpisu w księdze metrykalnej³⁴. W prowadzeniu rejestracji występują przerwy. Stosunkowo krótka jest przerwa w księgach chrztów: marzec – kwiecień 1782 roku, zdecydowanie większe luki odnotować można w księgach małżeństw: sierpień – grudzień 1767 roku, marzec 1768 roku – czerwiec 1769 roku, luty 1772 roku – styczeń 1773 roku³⁵. Pomimo tych usterek rejestracja metrykalna parafii Pleszew zawiera wartościowy materiał źródłowy dla badań nad społeczeństwem Pleszewa w XVII–XVIII wieku, w tym do rekonstrukcji genealogicznych.

Na przykładzie pięciu rodzin pleszewskich, które pochodziły z elity społecznej miasta i najczęściej pojawiają się w źródłach, w oparciu o dostępny materiał źródłowy zarówno z ksiąg metrykalnych, jak i z ksiąg miejskich przedstawiona zostanie prezentacja genealogiczna.

Walenty Żarnowski i Marianna Śniegocka³⁶ (brak informacji o dacie zawarcia małżeństwa)³⁷ na podstawie zachowanego materiału źródłowego mieli dziewięcioro dzieci: Jakuba (*15–23 VII 1744)³⁸, Jana (*8–16 VII 1745)³⁹, Magdalenę (*17–25 VI 1747)⁴⁰, Józefa (*7–15 III 1749⁴¹; †29–31 X

■ 34 Z powodu tej techniki rejestracji pewna liczba ochrzczonych mogła nie zostać wpisana do ksiąg metrykalnych, np. wskutek zwykłego zapomnienia wywołanego pośpiechem związanym z innymi obowiązkami duszpasterskimi.

35 A. Makowski, *Życie codzienne...*, s. 160.

36 Walenty Żarnowski był dwukrotnie wójtem (w l. 1750 i 1751). O nazwisku parnieńskim dowiadujemy się z księgi wójtowskiej: Archiwum Państwowe w Poznaniu [dalej: APP], Liber resignationum comparatus per famatum et spectabilem dominum Franciscum Pomorski advocatum Plesseviensem Anno Domini 1742, sygn. AmPl. I/20, s. 91.

37 Ustalenie daty zawarcia małżeństwa w przypadku braku metryki ślubu odbywa się za pomocą daty urodzenia pierwszego dziecka. Należy ją przesunąć o rok wstecz. W parafii pleszewskiej pierwsze dziecko rodziło się średnio 2 lata po ślubie. Należy jednak wziąć pod uwagę, że w związku z brakiem kompletnego materiału źródłowego nie jest możliwe odnotowanie wszystkich urodzonych dzieci. Nie wiadomo zatem, czy Jakub urodzony w 1744 r. był pierwszym dzieckiem Walentego i Marianny Żarnowskich, ponieważ nie zachowały się księgi ochrzczonych sprzed 1743 r.

38 Daty urodzenia zostały umieszczone w ośmiodniowym przedziale czasowym, biorąc pod uwagę wytyczne ustawodawstwa synodalnego upowszechnianego na ziemiach polskich od 1631 r. oraz praktykę chrzczenia noworodków jednodniowych: AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 6; zob. M. Surdacki, *Ceremonie religijne w parafii Urzędów w XVII–XVIII wieku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 2007, nr 88, s. 285–320.

39 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, k. 11.

40 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, k. 21v.

41 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, k. 32.

1749⁴²), Mikołaja (*1–8 XII 1750)⁴³, Rozalię (*22–30 VIII 1752)⁴⁴, Józefinę (*22–30 VIII 1752)⁴⁵, Antoniego (*31 V–7 VI 1755)⁴⁶, Jakuba (*13–21 VII 1761)⁴⁷. Małżeństwo ustało 19 grudnia 1778 roku w wyniku śmierci Walentego⁴⁸, a Marianna pozostała wdową do końca omawianego okresu.

Maciej Baranowski i Eleonora Rawicka⁴⁹ zawarli małżeństwo 24 maja 1762 roku⁵⁰. Nie ma informacji o rozpadzie małżeństwa do 1793 roku. Wydali na świat liczne potomstwo: Aleksandra (*14–22 VII 1763)⁵¹, Jakuba (†30 VIII–1 IX 1764)⁵², Tomasza (*4–12 XII 1764)⁵³, Mariannę (*21–29 IX 1766)⁵⁴, Albina Kazimierza (*2–10 III 1768⁵⁵; †26–28 I 1772⁵⁶), Franciszkę (*25 II–5 III 1770)⁵⁷, Józefa (*16–24 III 1772)⁵⁸, Agnieszkę (*12–20 IV 1774)⁵⁹, Tomasza (*30 XII 1777–6 I 1778)⁶⁰.

■ 42 W związku z praktykowaniem ceremonii pogrzebowej w tym samym lub do dwóch dni po zgonie daty śmierci zostały umownie określone w przedziale czasowym 1–2 dni przed pogrzebem. W związku z tą hipotezą, pogrzeb odbył się 31 października, zatem Jakub Żarnowski zmarł 29–31 października: AAG, Liber mortuorum 1735–1772, sygn. AP93-15, k. 19v. Jako potwierdzenie tego założenia niech posłuży informacja z *liber mortuorum* z 1748 r., kiedy to kapłan odprawiający egzekwie sławetnego Antoniego Jezierskiego wniósł zapiszkę o treści: [...] 25ta [Augusti] morte, sepultus est 27ma [Augusti]: AAG, Liber mortuorum 1735–1772, sygn. AP93-15, k. 17v.

43 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 41.

44 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 51v.

45 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 51v.

46 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 72.

47 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 114v–115.

48 AAG, Liber mortuorum 1772–1796, sygn. AP93-10, k. 6v.

49 Maciej Baranowski sześciokrotnie sprawował urząd wójta (w l. 1767, 1768, 1772, 1781, 1782, 1783), dwukrotnie burmistrza (w l. 1787 i 1788), dwukrotnie wiceburmistrza (w l. 1783 i 1784), a ponadto był cechmistrzem piwowarskim (w 1771 r.). O nazwisku panińskim dowiadujemy się z księgi wójtowskiej: APP, Księga wójtowska i ławnicza, sygn. AmPl. I/24, s. 159–161.

50 AAG, Liber copulatorum 1732–1735, 1741–1772, sygn. AP93-20a, k. 35–35v.

51 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 123–123v.

52 AAG, Liber mortuorum 1735–1772, sygn. AP93-15, k. 49v.

53 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 132.

54 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 142.

55 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 152v.

56 AAG, Liber mortuorum 1735–1772, sygn. AP93-15, k. 62v–63.

57 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 165v.

58 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 177v–178.

59 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 190v–191.

60 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 303.

Marcin Jezierski i Konstancja Adamkiewiczowa⁶¹ (brak informacji o dacie ślubu⁶²) mieli siedmioro dzieci: Agatę (*29 I–5 II 1746)⁶³, Walentego (*1–9 II 1748)⁶⁴, Benedykta (*1750)⁶⁵, Bonawenturę (*1752)⁶⁶, Stanisława Kostkę (*1754)⁶⁷, Grzegorza (*1756)⁶⁸, Stanisława (*1759)⁶⁹. Małżeństwo rozpadło się w 1766 roku z powodu śmierci Marcina⁷⁰. W 1769 roku umarła Konstancja⁷¹.

Piotr Sroczyński i Barbara Kozłowiczowa z domu Głąmbik⁷² weszli w związek małżeński w 1755 roku⁷³. Nie ma danych o rozpadzie związku do 1793 roku. Doczekali się siedmiorga dzieci: Sylwestra (*22–30 XII 1757)⁷⁴, Franciszki (*27 IX–5 X 1759)⁷⁵, Marianny (*2–10 IX 1762)⁷⁶, Dionizego (*2–10 X 1765)⁷⁷, Łukasza (*12–20 X 1768)⁷⁸, Andrzeja Waleriana (*20–28 XI 1771)⁷⁹, Magdaleny (*2–10 IV 1776)⁸⁰.

■ 61 Marcin Jezierski trzy razy był burmistrzem (w l. 1761, 1766, 1771) oraz pełnił funkcję cechmistrza szewskiego (w 1751 r.). O nazwisku panińskim dowiadujemy się z księgi wójtowskiej: APP, Księga wójtowska i ławnicza, sygn. AmPl. I/24, s. 29.

62 Agata była prawdopodobnie pierwszym dzieckiem Marcina i Konstancji Jezierskich. Wskazuje na to brak metryk chrztów dzieci pochodzących z tego małżeństwa w okresie 1743–1746, w którym była prowadzona rejestracja. Z dużą dozą prawdopodobieństwa małżeństwo zostało zawarte w 1745 r., a brak tej informacji w księdze zaślubionych jest spowodowany przerwą w rejestracji.

63 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 13v.

64 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 26.

65 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 41.

66 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 51.

67 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 67v–68.

68 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 77v–78.

69 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 97.

70 †10–12 XI 1766: AAG, Liber mortuorum 1735–1772, sygn. AP93-15, k. 52v.

71 †2–4 I 1769: AAG, Liber mortuorum 1735–1772, sygn. AP93-15, k. 57v.

72 Piotr Sroczyński pięciokrotnie był burmistrzem (w l. 1762, 1763, 1764, 1782, 1784), dwa razy wójtem (w l. 1777 i 1778), ponadto sześciokrotnie pełnił urząd wicewójta (w l. 1780, 1781, 1787, 1789, 1790, 1793), trzykrotnie urząd wiceburmistrza (w l. 1788, 1790, 1792), a także był cechmistrzem cechu różnego (w 1783 r.). O nazwisku panińskim dowiadujemy się z księgi wójtowskiej: APP, Księga wójtowska i ławnicza, sygn. AmPl. I/24, s. 87–89.

73 AAG, Liber copulatorum 1732–1735, 1741–1772, sygn. AP93-20a, k. 26.

74 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 89.

75 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 100.

76 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 121.

77 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 136–136v.

78 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 156–156v.

79 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 175v.

80 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 293v.

Jan i Małgorzata Szupczyński⁸¹ (brak daty ślubu) mieli kilkoro dzieci: Józefa (*13–21 III 1745)⁸², Małgorzatę (*13–21 VI 1747)⁸³, Jana (*11–19 VII 1749)⁸⁴, Annę (*20–28 VII 1751)⁸⁵, Mariannę (*27 VIII–4 IX 1753)⁸⁶. Małżeństwo ustało w 1766 roku z powodu śmierci Małgorzaty⁸⁷. W 1782 roku Jan ożenił się z Rozalią Rawicką⁸⁸, z którą miał dwoje dzieci: Stanisława Kostkę (*6–14 XI 1784)⁸⁹ i Mariannę (*10–18 VIII 1789)⁹⁰.

Przeciętny czas między kolejnymi urodzeniami dzieci w tym samym małżeństwie wynosił średnio dwa lata. Po zawarciu małżeństwa pierwsze dziecko przychodziło na świat zazwyczaj po dwóch latach. Liczba dzieci w rodzinie zależała od kilku czynników, między innymi od wieku rodziców, a w szczególności matki, długości trwania małżeństwa, statusu materialnego rodziców, a także od czynników biologicznych, takich jak stan zdrowia czy płodność⁹¹.

Do głównych problemów genealogicznych należy ustalenie chronologii, a więc podstawowych dat z życia człowieka (urodzenia i zgonu). W księgach metrykalnych jeszcze w XVIII wieku rejestrowano jedynie datę chrztu i zgonu⁹². Szczególną trudność przy ustalaniu filiacji⁹³ stanowi wąski zasób imion nadawanych przy chrzcie. Problem ten obrazują tabele 2–3.

Tabela 2. Imiona męskie nadawane podczas chrztu w parafii pleszewskiej w latach 1653–1662

L.p.	Imię	Liczba nadań
1.	Jan	43
2.	Wojciech	36
3.	Andrzej	16
4.	Maciej	16

■ 81 Jan Szupczyński trzykrotnie sprawował urząd wójta (w l. 1757, 1758, 1760) oraz był cechmistrzem krawieckim (w 1788 r.).

82 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 10.

83 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 22.

84 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 33v.

85 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 45v–46.

86 AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 58v.

87 †7–9 VI 1766: AAG, Liber mortuorum 1735–1772, sygn. AP93-15, k. 52.

88 × 28 I 1782: AAG, Liber copulatorum 1772–1796, sygn. AP93-10, k. 58v.

89 AAG, Liber baptisatorum 1782–1797, sygn. AP93-3, k. 19–20.

90 AAG, Liber baptisatorum 1782–1797, sygn. AP93-3, k. 69–70. Oprac. na podstawie ksiąg miejskich miasta Pleszewa: APP, sygn. AmPl. I/20, I/21, I/22, I/24, I/36, I/37, I/38, I/39.

91 D. Żołędź-Strzelczyk, *Dziecko w dawnej Polsce*, Poznań 2006, s. 25.

92 O metodologii ustalania daty urodzenia na podstawie metryki chrztu oraz daty zgonu na podstawie metryki pogrzebu zob. J. Szymański, *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 2008, s. 77–78.

93 Filiacja to stosunek genealogiczny zachodzący między dwiema osobami, z których jedna pochodzi od drugiej, np. ojciec – syn.

5.	Stanisław	15
6.	Jakub	13
7.	Mateusz	11
8.	Bartłomiej	9
9.	Marcin	9
10.	Sebastian	8
11.	Paweł	8
12.	Kazimierz	6
13.	Grzegorz	6
14.	Mikołaj	6
15.	Franciszek	6
16.	Michał	6
17.	Tomasz	5
18.	Szymon	5
19.	Błażej	3
20.	Piotr	3
21.	Wawrzyniec	3
22.	Florian	2
23.	Ignacy	2
24.	Kasper	2
25.	Melchior	2
26.	Walenty	2
27.	Łukasz	1
28.	Józef	1
29.	Władysław	1
30.	Adam	1
31.	Feliks	1

Oprac. Artur Makowski na podstawie AAG, Liber baptisatorum 1652–1692, sygn. AP93-1

Tabela 3. Imiona żeńskie nadawane podczas chrztu w parafii pleszewskiej w latach 1653–1662

L.p.	Imię	Liczba nadań
1.	Anna	39
2.	Katarzyna	27
3.	Zofia	26
4.	Jadwiga	24
5.	Marianna	22
6.	Agnieszka	19
7.	Regina	18

8.	Małgorzata	9
9.	Barbara	3
10.	Elżbieta	2
11.	Franciszka	2
12.	Dorota	2
13.	Weronika	1
14.	Zuzanna	1
15.	Urszula	1
16.	Teresa	1
17.	Magdalena	1
18.	Ewa	1
19.	Krystyna	1

Oprac. Artur Makowski na podstawie AAG, Liber baptisatorum 1652–1692, sygn. AP93-1

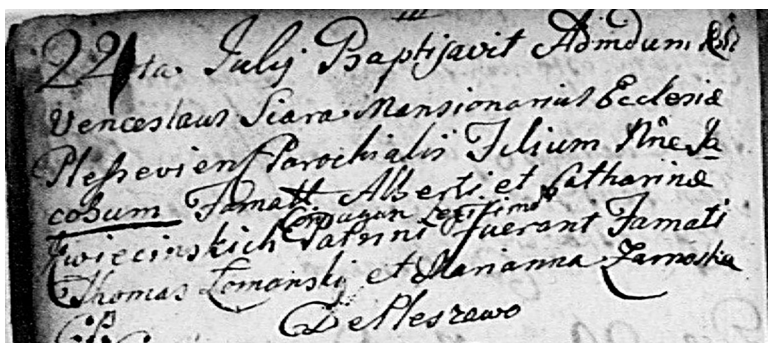
W tabelach 2–3 zestawione zostały imiona męskie i żeńskie nadawane podczas chrztu dzieciom w parafii pleszewskiej w okresie dziesięcioletnim (1653–1662). W wybranym przedziale czasowym nadawano zdecydowanie więcej imion męskich (31) niż żeńskich (19). Najpopularniejszymi imionami męskimi były kolejno: Jan, Wojciech, Andrzej, Maciej, Stanisław, Jakub i Mateusz, natomiast co do imion żeńskich najczęściej nadawano następujące: Anna, Katarzyna, Zofia, Jadwiga, Marianna, Agnieszka i Regina.

Kolejnym problemem genealogicznym jest kryterium identyczności nazwiska w wypadku, gdy na tym samym terytorium używają go dwie lub więcej osób. Problem ten dotyczy jednak w większości dużych miast, a więc należących do grup I i II⁹⁴. Małe miasta Rzeczypospolitej (grupy III i IV) stanowiły około 90% wszystkich ośrodków. W przypadku pojawienia się tego samego nazwiska u kilku osób tej samej płci rozwiązania można szukać w księgach miejskich, zawierających bogaty materiał weryfikujący wątpliwości. Dzięki informacjom na przykład o sprawowanym urzędzie możemy w takiej sytuacji uzyskać potwierdzenie tożsamości danej osoby.

Podczas badań została także zauważona kwestia zamiennego tłumaczenia imienia Wojciech, które tak licznie nadawano podczas obrzędu chrztu. Duchowni wnoszący zapiskę o chrzcie naprzemiennie używali tłumaczeń *Albertus* oraz *Adalbertus* dla imienia Wojciech, które wskazują na dwa różne imiona (Albert i Wojciech). Wynikało to z praktyki przyjętej w Rzeczypospolitej, natomiast oba imiona oznaczały to samo. Potwierdzeniem są informacje porównawcze z ksiąg miejskich oraz ksiąg metrykalnych, w których występuje Wojciech Kwieciński (ławnik pleszewski) wraz z żoną Katarzyną⁹⁵.

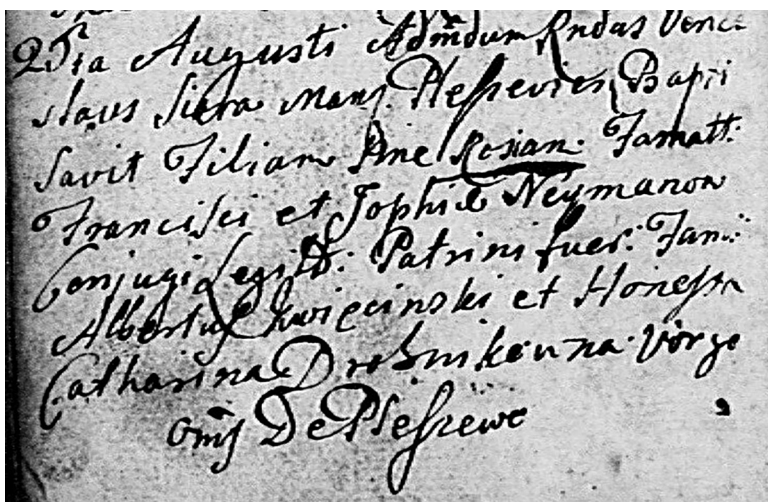
■ 94 M. Bogucka, H. Samsonowicz, *Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przed-rozbiorowej*, Wrocław 1986, s. 382.

95 A. Makowski, *Życie codzienne...*, s. 269–275.

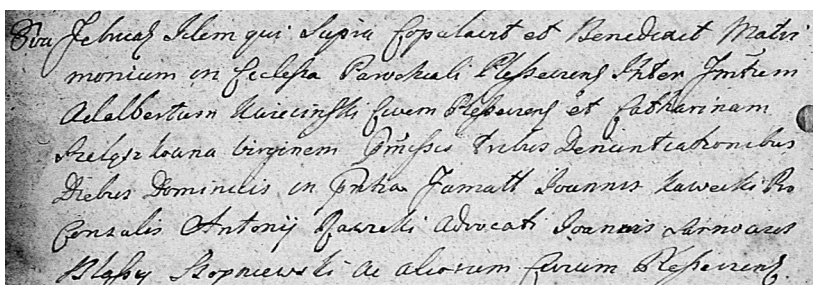
Ryc. 4. Chrzest Jakuba, syna Wojciecha i Katarzyny Kwiecieńskich (Wojciech tłumaczony jako Albertus)

Źródło: AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 28v

Ryc. 5. Wojciech Kwiecieński, ławnik pleszewski (pod imieniem Albertus), występuje jako ojciec chrzestny

Źródło: AAG, Liber baptisatorum 1743–1782, sygn. AP93-2, k. 28v

Ryc. 6. Metryka ślubu Wojciecha Kwiecieńskiego (tutaj występuje jako Adalbertus) i Katarzyny Szelażkówny

Źródło: AAG, Liber copulatorum 1732–1735, 1741–1772, sygn. AP93-20a, k. 14v

Na podstawie zbadanego materiału źródłowego można stwierdzić, że w XVII–XVIII wieku duchowieństwo pleszewskie tłumaczyło imię Wojciech wymiennie jako *Albertus* oraz *Adalbertus*.

Pod nazwę ksiąg miejskich podciąga się najczęściej wszelkiego rodzaju akta prowadzone przez poszczególne organy władz miejskich. W większości są to księgi sądowe sądów miejskich, a więc księgi ławniczo-wójtowskie oraz radzieckie⁹⁶.

Na terytorium dawnej Rzeczypospolitej, tam, gdzie nie rozwinęła się instytucja sądów wiejskich (na obszarze Wielkopolski, Prus Królewskich, Kujaw, Mazowsza), sądy miejskie rozpatrywały nie tylko sprawy miejscowych mieszczan, ale także ważniejsze zdarzenia z terenu okolicznych wsi. Księgi grodzkie i ziemskie przedstawiają przeważnie życie szlachty, a życie chłopą oglądane jest raczej przez pryzmat szlachecki, natomiast księgi miejskie obrazują zarówno życie miasta, jak i wsi widziane oczyma mieszczanina i chłopą. Największa liczba źródeł rękopiśmiennych występuje w okresie XVI–XVIII wieku. Materiały zawarte w księgach sądowych miejskich odnoszą się do różnych grup społecznych, zarówno mieszczaństwa, jak i chłopstwa. Bogaci mieszczaństwo stosunkowo najczęściej występują w zapiskach na temat ówczesnego miasta ze względu na ich udział w życiu publicznym. Są to miejscowi kupcy, rzemieślnicy cechowi, a także zamożni mieszczaństwo-rolnicy, licznie występujący w małych miastach południowo-wschodniej Wielkopolski. Z terenu okolicznych wsi do sądów miejskich przekazywane były różnego rodzaju sprawy karne. Stanowią one cenne źródło informacji o życiu codziennym ludności wiejskiej, także w aspekcie genealogicznym⁹⁷.

W kancelarii miejskiej wytwarzane były różnego rodzaju dokumenty. Jednym z nich były wpisy o przeprowadzeniu transakcji kupna-sprzedaży bądź zamiany nieruchomości, które zawierali mieszczaństwo. Zwykle zajmował się tym urząd wójtowski, w zasadzie jednak protokoły sporządzane były także przed radą. Sprawy tego typu zazwyczaj gromadzono w księgach pod łacińską nazwą *liber resignationum* (księga powздаń⁹⁸). Niewielka część jest rozproszona w innych księgach miejskich.

Dla dziejów Pleszewa w XVII–XVIII wieku dysponujemy sześcioma *libri resignationum*⁹⁹. Część z nich została omówiona w publikacji *Życie*

■ 96 B. Baranowski, *Księgi miejskie z południowo-wschodniej Wielkopolski jako źródło dla historii kultury materialnej XVI–XVIII w.*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 1954, nr 2, s. 191.

97 Ibidem, s. 190.

98 Księga zawierająca wpisy dotyczące przeniesienia własności nieruchomości.

99 APP, *Liber resignationum officii proconsularis*, sygn. AmPl. I/7; APP, *Liber resignationum, donationum, commutationum, reformationum, transactionumque comparatus per Walentinum Kosmowski advocatum, Bartholomaeum Jurowicz viceadvocatum, Bartholomaeum Kobus, Thomam Baran, Blasium Skopek, Greogrium*

Sub eodem Affu.
Wilczkova vidua Michaeli Sniegodi
i Hecovi Trimi volu i Koryna ad praesens vo
Sniegodum conjugium fundum centum di tum
Bliznyu resignat.

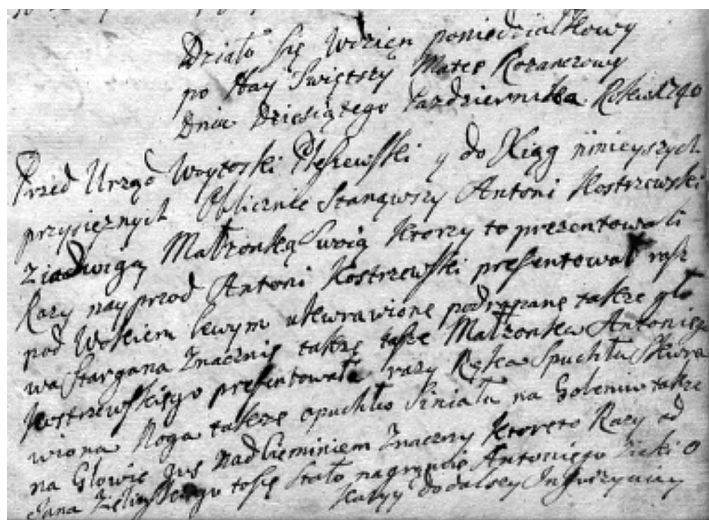
Před tímto Woywózkigami namyřnými Woytowólkami
Nápořníkmi Slawěnkami Nawozenými Kompořníkmi Woytom nář-
nami Franciszkem Sawtowlkami Batowizkými Křizowlkami Woy-
Kopoznkami Sawowlkami přizvědkými obce Stangowlkami Anna
Wielkova Widowa z Woytom dorozdky Standawlkami Mechaldy-
prymyřnkami ani přizvědkowými prawowlkami Janowic z Dobro-
wlkemi zřetata prout přezřetelná recogowit zřetata grant
Jawoy wotowit Sawoy. Bliznyu ližowit zřetawlkami Woytowólkami
mi po dnoy Woytom Woytom. po dnoy Woytom zřetata Woytom Woytom

Źródło: APP, Liber resignationum, comparatus per famatum et spectabilem Laurentium Klempczyk advocatum et per famatos Franciscum Pawłowski, Jacobum Przybelowicz, Michaellem Sniogocki, Bartholomaeum Jezierski, Blasium Stryerowicz, Joannem Kapozynski scabinos iuratos ad perpetuam regi[s] memoriam anno Domini 1711 in commodum totius oppidi Pleszewiensis, sygn. AmPl. I/17, s. 32–34

Pywonski scabinos Pleszewiensis anno Domini 1636, sygn. AmPl. I/15; APP, Liber resignationum, comparatus per famatum et spectabilem Laurentium Klempczyk advocatum et per famatos Franciscum Pawłowski, Jacobum Przybełowicz, Michaeleni Sniegocki, Bartholomaeum Jezierski, Blasium Stryerowicz, Joannem Kapozynski scabinos iuratos ad perpetuam regi[s] memoriam anno Domini 1711 in commodum totius oppidi Pleszewiensis, sygn. AmPl. I/17; APP, Liber resignationum oppidi Pleszew per famatos et spectabiles dominos Thomam Wilczek advocatum, Joannem Kapczyński, Michaeleni Sniegocki, Adalbertum Wąsowicz, Joannem Saranowicz scabinos iuratos comparatus anno 1720, sygn. AmPl. I/18; APP, Liber resignationum comparatus per famatum et spectabilem dominum Franciscum Pomorski advocatum Plesseviensem Anno Domini 1742, sygn. AmPl. I/20; APP, Liber resignationum per famatum Casimirum Słoniński pro tunc advocatum Plesseviensem comparatus anno 1754, sygn. AmPl. I/21.

Kolejnym aktem wytwarzanym przez kancelarię miejską były testamenty, których w księgach miejskich Pleszewa w latach 1750–1793 zachowało się 15. W tym przypadku również najważniejszymi informacjami w aspekcie badań genealogicznych będą datacja oraz intytulacja, czyli przedstawienie swojej osoby imieniem i nazwiskiem, podawano komunikat o zawodzie, sprawowanym urzędzie, w przypadku kobiet były to informacje o mężu bądź zmarłym mężu, gdy mamy do czynienia z powtórnie zamężną wdową, a także uwagi o sukcesorach (w przypadku córek dowiadujemy się od razu, kim był zięć)¹⁰⁰.

Spośród wszystkich spraw procesowych (807) rozpatrywanych przez pleszewski sąd wójtowski w latach 1750–1793 najwięcej dotyczyło pobić (239)¹⁰¹. W większości miały to być przestępstwa pospoliczne, czyli kłótnie i bóje. Osoba zniesławiona musiała domagać się ukarania sprawcy przed sądem, aby nie zhańbić swojego wizerunku w oczach innych mieszczan. W postępowaniu rozpoznawczym poszkodowany przychodził do urzędu wójtowskiego, gdzie w obecności kilku przysiężnych ławników, a czasami także cyrulika, dokładnie opisywano uszkodzenia ciała i sporządzano protokół obdukcyjny, który służył jako dowód w dalszym postępowaniu. Jeżeli kobieta była mężatką, przychodziła do urzędu z mężem, natomiast panna w asyście obydwójga rodziców lub opiekunów wyznaczonych w testamencie. Tylko wdowy występowały przed urzędem samodzielnie¹⁰².

Ryc. 8. Fragment protokołu obdukcji Antoniego i Jadwigi Kostrzewskich z 1740 roku

Źródło: APP, Liber actorum comparatus per famatum ac spectabilem dominum Joannem Florek advocatum Plesseviensem anno 1740, sygn. AmPl. I/34, s. 22

100 A. Makowski, *Życie codzienne...*, s. 121.

101 Ibidem, s. 120, 124.

102 Ibidem, s. 124.

Zapisy wiana oraz posagów również odbywały się przed urzędem wójtowskim i stanowią znaczącą wartość źródłową w badaniach genealogicznych, ponieważ informują o nazwisku panieńskim. Wiano miało być zabezpieczeniem posagu przez męża na wypadek jego śmierci. Zapis sporządzano przed wejściem w związek małżeński.

Pleszewski urząd wójtowski w latach 1750–1793 rozpatrzył 202 sprawy majątkowe. Niemal połowę z nich (91) stanowiły decyzje mieszczan o podziale majątku¹⁰³. W protokołach zawarte są informacje pozwalające na analizę filiacji (wymienia się dzieci z uwzględnieniem starszeństwa).

Podstawowym celem tradycyjnych badań genealogicznych jest ustalenie chronologii wydarzeń z życia człowieka, a więc daty urodzenia i śmierci, a ponadto analiza pokrewieństwa i powinowactwa, przynależności stanowej, zawodu oraz wyznania. W związku z tym, że w księgach metrykalnych w badanym okresie nie odnotowywano informacji o dacie urodzenia i śmierci, dane genealogiczne w tym zakresie są niekompletne i szacunkowe. W efekcie niestarannego prowadzenia ksiąg zgonów oraz bardzo wysokiej umieralności niemowląt brakuje rzetelnych danych na temat liczby dzieci w danej rodzinie. Mając do dyspozycji komplet ksiąg metrykalnych prowadzonych w tym samym czasie, dla parafii Pleszew możliwe jest wyznaczenie stosunku filiacji jedynie w linii prostej ojciec – syn. Dzięki aktom kancelarii miejskiej możliwe jest wyznaczenie koicji, czyli stosunku jednego małżonka do rodziców drugiego małżonka, a także wyodrębnienie nazwiska panieńskiego.

The Parish Registers and Town Records of Pleszew from the 17th–18th Century as Sources for Genealogical Research

The article presents the possibilities of using parish registers and town records in genealogical research, and also reveals the related problems. The material covers the period from the 17th to the 18th century. As an example, source materials concerning Pleszew, a town located in the province of Wielkopolska, were used. The reliability of keeping all types of parish books of the Pleszew parish was assessed. The resource of data contained in the records and genealogical problems were characterized, including: determining the basic dates of a person's life, a narrow resource of names given at baptism, the criterion of surname identity or the translation of names. The second part presents the possibilities of using the records of the municipal office in the genealogy based on specific examples that contain information not available in register books.

Keywords: Pleszew, parish register, town book, genealogy, town